

onderde 10 mm. *Nigripennis* heeft een donker aspect: slechts de twee eerste tergieten zijn donkerrood (*pectinipes* hiernaast is oranje-rood). De sternieten zijn alle zwart (bij *pectinipes* is minstens het tweede sterniet geheel rood). De tegulae zijn donker, evenals de tarskam. De vleugels zijn voor een Nederlandsche wesp zeer donker beroekt. (De nervatuur is gelijk aan die van *pectinipes*). De voorschenen bij het *nigripennis* ♀ hebben ook een donkere borstelhaar in het midden aan de buitenzijde, welke bij *pectinipes* meest licht geel is (en welke bij *lativalvis* geheel ontbreekt!)!

De plastische onderscheidingsmiddelen zijn in de minderheid, echter nog steeds overtuigend. Behalve de forskere gestalte is het pygidium duidelijk spitsier en maakt een gladde indruk in druk dan bij *pectinipes*. Trouwens, de gladresp. matheid van het pygidium bij *pectinipes* variëert. De verspreide bestippling van het pygidiaalveld is bij de vergeleken soorten vrijwel gelijk. Voorts is het labrum bij *nigripennis* eenvoudig afgerond, zonder indeuking. De voorrand van de clypeus is in het midden een weinig uitgebogen (fig. 4.), doch afwijking van de rechte voorrand komt ook bij *pectinipes* herhaaldelijk voor (fig. 3.).

Het ♂ van *nigripennis* is onbekend. Zou Noordwijk dit nog eens kunnen opleveren? Daarmede zou volkomen zekerheid omtrent deze soort verkregen kunnen worden.

den Dolder, Januari 1942.

P. M. F. VERHOEFF.

Definities van species (soort), subspecies (ras, stirps), variëteit en aberratie.

Met de oude definitie: „tot een soort behooren alle individuen die meer op elkander lijken dan op andere individuen” is niets aan te vragen. O.a. omdat ook alle andere categoriën, van Phylum tot aberratie aan deze zelfde definitie voldoen. Bovendien bestaan er geen twee geheel gelijke individuen en zullen aan den anderen kant tot één soort behorende variaties door onbevooroordeelden soms geheel verschillend worden gevonden, bv. de vele kleurslagen van *Coccinelliden*.

Everts geeft in *Coleoptera neerlandica* dl. I p. V de volgende begripsbepaling:

Aberratio. Enkele afwijkingen onder een bepaalde kleur of sculptuur, die niet aan een constante localiteit of voedingsplant moeten worden toegeschreven.

Vorm. Inconstante variëteit, door continueerende overgangen met den typischen vorm verbonden bv. de gevleugelde en ongevleugelde vorm eener soort, de macropter- en brachypter-vorm, de vormen van *Atemeles* met verschillend halschild etc.

Variëteit. Tamelijk constante, scherp aangeduide varia-

tie onder het type; bv. de var. *rufosemoratus* van *Carabus granulatus*, de var. *consitus* van *Carabus monilis* enz.
 Ras. Gelocaliseerde variëteit, die meer streng gebonden is aan een bepaalde plaats of plant, b.v. het ras *riparia* van *Cicindela hybrida* enz.

Ofschoon hier reeds de geographische of oecologische gebiedsgebondenheid voor het „ras” is uitgesproken, zijn de overige pogingen tot definitie eensdeels te vaag, anderdeels in strijd met de moderne opvattingen, zoodat wij ook deze poging terzijde kunnen laten.

Het ergst is de achterlijkheid wellicht in de myrmecologische literatuur, waar een ras of subspecies-categorie eenvoudig dient om morphologische verschillen aan te geven die de auteur geheel subjectief en zonder de geringste principiële motiveering te gering vindt om van „soort” te spreken en te groot om „variëteit” te noemen. Dit geldt ook nog voor mijn eigen determineertabel van 1926. Zelfs vond mijne poging ¹⁾ om het moderne sub-species-begrip in te voeren verwerpende kritiek.

Alle latere opvattingen gaan uit van de beide beginselen I. dat alleen genotypische entiteiten in de systematiek gelden, II. dat de geografische of oekologische isoleering grondslag is voor de systematiek binnen de soort.

E m e r y heeft deze beginselen in zijn latere monografiën (*Tapinoma*, *Bothriomyrmex* etc.) wel doorgevoerd, maar evenals B o n d r o i t, de geografische gebieden als kenmerkend beschouwd voor species, in stede van subspecies. Zie voorts J. P. L o t s y, *Evolution by means of hybridization*. M. N. Y. h o f f 1916, Chapter I, waarin de volgende definitie van „species”:

A species consists of the total of individuals of identical constitution unable to form more than one kind of gametes.

Als test voor specifieke zuiverheid wordt de uitslag van reciproke kruising beschouwd, die bij specifiek zuivere individuen uniforme F1 generatie moet opleveren. (David-test).

Daarna wordt de term „species” onderscheiden in Linneon en Jordanon. Een Linneon is een groep van individuen die op elkander meer gelijken dan op eenig ander individu. Hiervoor is dus morphologisch onderzoek voldoende.

Een Jordanon (microspecies, elementaire soort) is een groep van uitwendig gelijkende individuen die al hun erfelijke eigenschappen getrouw aan hunne nakomelingschap over doen erven, indien de omstandigheden niet gewijzigd optreden. Hiervoor zijn dus kruisingsproeven noodig.

Voor de kritiek hierop zie boven. Het subjectief element bij het constateeren van gelijkheid of gelijkenis laat nog te veel ruimte. Bovendien gelijken sommige individuen van ver-

¹⁾ T. v. Ent. LXX blz. 73—84 (1927).

schillende soorten, globaal genomen, meer op elkander dan op hun soortgenooten, bv. de zwarte vormen van verschillende *Coccinelliden*-species.

Ten onzent hebben in de entomologie *Betrem* en vooral *Toxopeus* onvermoeid de systematiek binnen de soort inhoud en afgrenzing van begrippen trachten te geven. *G. Kruseman* heeft in zijn voordracht der herfstvergadering N. ent. Ver. 1940 de nieuwere begrippen goed toegelicht.

We kunnen nu beproeven, op den grondslag van deze auteurs definities te formuleeren. Zonder definitie is elke discussie of een bepaalde vorm een species, dan wel een subspecies, variëteit of aberratie is, onmogelijk. Verwijzing naar een systematische blik of instinct is van onwaarde.

Species. Voortplantingsgezelschap, bestaande uit *n* genotypen, die zich regelmatig waar zij tezamen voorkomen met elkander voortplanten.

Subspecies. (ras, stirps) — in den zin van *Toxopeus* — Voortplantingsgezelschap, bestaande uit *n-x* genotypen, dat de species vertegenwoordigt in een geografisch of oecologisch begrensde gebied.

Voorbeeld. *Formica r. rufa* Nyl. en *F. r. polyclteta* Foerst., de eerste alpien-boreaal, de tweede uit vlakke en heuvelland. In de overlappende grensgebieden vindt men soms individuen met gemengde kenmerken.

Twee subspecies van dezelfde soort kunnen niet hetzelfde gebied hebben, tenzij oecologisch gescheiden. Alzoo: *Lasius umbratus* Nyl. en *Lasius mixtus* Nyl. (niet *L. umbratus mixtus*) want deze twee hebben grotendeels dezelfde patria.

Voor de beslissing tusschen subspecies en variëteit is de gewichtigheid of geringheid der onderscheidende kenmerken niet van belang, alleen het constant voorkomen in een bepaald gebied met uitsluiting van andere eenheden derzelfde species.

Variëteit. Uitgemiddelde of op andere wijze ontstane genotype of combinatie van genotypen, (daarom niet noodzakelijk geografisch of oecologisch begrensde, — *Betrem*) zich vrijelijk weder met andere genotypen-combinaties der species vermengend en overgangsvormen of hybriden voortbrengend, die intusschen, door dominante genen — uiterlijk niet van normalen vorm of variëteit behoeven te verschillen. Voorbeeld. *Formica rufa polyclteta* Foerst., var. *piniphila* Schenck. Sterker behaarde vorm van de roode boschmier der vlakten, nestgewijs voorkomend.

Eene variëteit kan dus een Jordanon zijn of genen van meerdere Jordanonten bevatten.

Voor de overgangs- of tusschenvormen wordt het teken → voorgesteld. Voorbeeld. *Formica r. polyclteta* Foerst. → v. *piniphila* Schenck: nesten waarin vele individuen aan de onderzijde van den kop en op den rug eenige afstaande haren

dragen zonder bepaald rijkelijk behaard te zijn. De juiste betiteling zou vermoedelijk *F. r. pol.* × *piniphila* zijn of vice-versa, maar zoolang de bastaard-natuur niet is aangetoond, bestaat behoefte aan eene voorloopige aanduiding.

Twee variëteiten van één species kunnen wel dezelfde patria hebben, evenals twee verwante species. Of twee na-verwante vormen die hetzelfde gebied bewonen, twee species moeten heeten of wel een soort en eene variëteit daarvan. Blijft een subjectief element bevatten, doch alleen dan, als van de erfelijke verhoudingen niets bekend is.

Voorbeeld. *Formica rufa* Nyl. en *Formica pratensis* Retz. en niet *F. rufa pratensis* of *F. rufa* var. *pratensis* want zij bewonen grootendeels hetzelfde gebied en er is nooit ontstaan van *pratensis* uit *rufa* of v.v. geconstateerd, terwijl tusschenvormen ¹⁾ zeer zeldzaam zijn.

Aberratie. Kleurslag of andere, in de gezondheidsbreedte liggende afwijking, die zich regelmatig met andere vormen der species voortplant, en waarvan wij de mate van erfelijkheid nog niet kennen. Blijkt de afwijking erfelijk, dan is het een variëteit of een subspecies, is zij van uitwendige omstandigheden afhankelijk dan is het eene forma of modificatio.

Voorbeeld. *Formica rufa polycтена* Foerst. ab. **Bondroiti** (nov. nomen = *Formica dusmeti* Bondroit, nomen praeocc. wgens *F. dusmeti* Em. nec Bondr.), voor onbehaarde roode boschmieren, werksters, zoowel als wijfjes, waarbij in ongebleekten toestand de donkerbruine kleur op den kop zeer beperkt is en de oogen geheel vrij laat, en die men in sommige

¹⁾ Als zoodanige tusschenvormen kunnen gelden *F. rufa* var. *Grouvellei* Bondr. (een *rufa* ♀ met *pratensis*-gaster, bovendien lang behaard Bas-ses Alpes) en de volgende vorm: *Formica pratensis* Retz. ab. *Thyssei* nov. ab. ♀. Gaster gehagrineerd, nog iets meer dan *polycтена*, niet mat, en ook niet zoo glimmend als by alpinè *rufa* ♀. Van ♀ *rufa rufa* Nyl. bovendien onderscheiden door geheel dof scutellum (bij *r. rufa* in den regel wat minder dof dan het scutum, vooral in de middenlijn). geen afstaande haren aan de achterscheen (evenals by de meeste Nederlandsche *pratensis*-wijfjes), gele schenen, (bij *rufa rufa* donker) en langere oogharen.

Van ♀ *rufa polycтена* onderscheiden door sterk behaarde oogen (evenals *pratensis* nom. v.) en gele schenen. (Bij *pratensis*-wijfjes zijn exemplaren met geheel gele schenen, en andere met donkerbruine schenen, in scherp contrast met de gele dijen).

Eerbeek Juni 1916 Valck Lucassen leg. 1 ♀ Type, Mus. Leiden. Genoemd naar Dr. J a c. P. T h y s s e, die in zijn „Hei en Dennen” (1897) over de boschmier schreef en teekende, en daarmee de myrmecologie opnieuw stimuleerde.

Daarentegen is „*F. rufo-pratensis*” Forel geen tusschenvorm, en zelfs in het geheel geen systematische eenheid (♀ ♀ gedeeltelijk *rufa rufa* Nyl. sensu Bondroit, gedeeltelijk *F. r. polycтена* var. *piniphila* Schenck.)

Tusschen *F. rufa rufa* Nyl. ab. *Tir* en *F. pratensis* Retz. ab. *Thyssei* is de afstand gering, maar ab. *Thyssei* is veel minder glanzend, zij heeft langere oogharen, is in één woord, een afwijkende *pratensis* terwijl *Tir* een afwijkende *rufa* is, dus bv. met donkere pooten.

kolonies in groot aantal vindt. De eerste ring van het gaster is dan ook uitgestrekter rood aan de basis.

Een aparte naam verdient dit kleurslag omdat zulk een mier bij oppervlakkige beschouwing gemakkelijk voor *F. sanguinea* Latr. of *F. truncorum* F. kan gehouden worden.

Maar: *Adalia bipunctata* var. (niet ab.) *4-maculata*, want hiërbij is erfelijkheid aangetoond, terwijl zij zich toch ook met de nominaatvorm paart. In dit schema is „aberratie” dus eene voorzichtige voorloopige betiteling.

Forma (Modificatio): Door milieu-inwerking ontstaande vorm, phaenotype.

Voor apogame plantengeslachten als *Alchemilla* en *Taraxacum* is eenige wijziging dezer definities noodig.

De categoriën aberratie en forma moeten niet alleen naar boven worden afgegrensd, maar ook naar onder. Zij gaan geleidelijk over in de individueele en familieverschillen, en dit geldt zelfs ook nog voor de categorie variëteit. Bij het nauwkeurig meten van verschillende lichaamdeelen bij eenige series *Camponotus*-mannetjes heb ik nog weer eens kunnen constateeren dat onder deze dieren, op het oog niet van elkander te onderscheiden, geen twee individuen gelijk waren. Niet alleen verschilden zij in dimensie, doch ook de verhoudingen der verschillende ledematen vergeleken met kopbreedte en romp verschilden. Er moet ergens een grens getrokken worden waar een systematische wetenschappelijke naam toepasselijk wordt, anders zou men, evenals bij den mensch het geval is, ieder individu een aparten naam moeten geven, en dan werd het technische doel der systematiek weer opgegeven en keerde men terug naar den chaos. Wellicht is in sommige groepen, ik denk bv. aan Coccinelliden en boktorren, de systematische naamgeving al iets te ver doorgevoerd om nog practisch nut te hebben. Ook bij de exotische Formiciden is het aantal beschreven „variëteiten” in de laatste vijftien jaar dermate toegenomen dat de hoogste myrmecologische autoriteit ter wereld, prof. Wheeler, schreef dat het determineeren van neotropische *Pheidole* thans daardoor onmogelijk was geworden. Dit geeft tevens een van de grenzen der systematische naamgeving aan: als de veelvuldigheid der detail-categoriën het overzicht over het geheel gaat storen moet het namen geven aan de lagere categoriën worden uitgesteld totdat eerst door synthetische overzichten het geheel weer hanteerbaar is geworden.

Een theoretische grens tusschen „variëteit” en min of meer erfelijke familie-eigenschap bestaat niet. De Habsburg-lip is een variëteit; roodharigheid is een variëteit; het krijgen van tweelingen is een variëteit.

Ook voor de „forma” geldt dit. De genetici weten sinds langen tijd dat niet eigenschappen geërfd worden maar genen, zooals o.a. Hagedorn schrijft, en dat het in onvermoede

mate van milieu-omstandigheden of van andere genen afhangt of de genen tot eigenschappen zullen leiden. Genetische constitutie en milieu bepalen te zamen individu zoowel als gemeenschap.

Daarom moet de aanwijzing tot het geven van een systematischen wetenschappelijken naam voor de categoriën variëteit, aberratie en forma niet in de theoretische afgrenzing der categorie maar in de practische waarde eener naamgeving gevonden worden, zonder evenwel de theoretische definitie aan te tasten.

Julius Weise gaf in 1885 daarvoor reeds de volgende practische aanwijzingen (Best. Tab. d. eur. Col. II. Hft. Coccinellidae IIe. Aufl. Mödling, Reitter):

Eene variëteit moet in de volgende zes gevallen een naam krijgen:

- a. wanneer zij de teekening eener verwante soort zoo nabij komt dat verwisseling zou kunnen ontstaan,
- b/c. wanneer zij de richting aangeeft waarin een teekening geleidelijk toe- of afneemt,
- d/e. wanneer zij de op dat oogenblik bekende vorm met de minste of meeste teekening is,
- f. wanneer zij tot een bepaalde localiteit beperkt is.

Het komt mij voor dat b tot en met e niet te ruim moeten worden opgevat en dat er sedert 1885 misschien nog andere indicaties zijn ontstaan.

Zusammenfassung.

Eine Species ist eine Fortpflanzungsgesellschaft (société de procréation) aus n Genotypen bestehend, welche sich wo sie vorkommen, regelmässig mit einander fortpflanzen.

Eine Subspecies (Rasse, Stürps) ist eine Fortpflanzungsgesellschaft, aus $n-x$ Genotypen bestehend, welche die Species in einem geographisch oder oecologisch begrenztem Gebiete vertritt. D.h. dass in einem bestimmten geographischen Gebiete eine Species sich aus den Genotypen a, b, c, d und e zusammensetzt, in einem nächstliegenden Gebiete aus den Genotypen (Jordanonten) b, c, d, e, und f, u.s.w. (Herausmendelnde reine Jordanonten sind „Varietäten“, sobald sie rasch wieder durch Bastardierung in die Subspecies aufgehen. Verwandte Species und Varietäten können dasselbe Gebiet bewohnen, zwei Subspecies aber nicht.)

Varietät. Herausgemendelte Genotypen oder Kombinierungen von Genotypen (darum nicht notwendigerweise geographisch oder oecologisch begrenzt) welche sich mit sonstigen Genotypen Verbände der Species frei vermischen und Uebergänge produzieren. Für diese Uebergänge wird das Zeichen

→ vorgestellt. Aberration. Farbschlag oder andere, innerhalb der Gesundheitsbreite liegende Abweichung die sich regelmässig mit an-

deren Formen der Species fortpflanzen kann, und wovon wir nicht wissen in wie weit sie erblich ist. Stellt es sich heraus dass sie erblich ist, dann ist es eine Varietät oder eine Subspecies; besteht keine Erblichkeit dann ist es eine Forma (Modificatio) oder eine individuelle Eigenschaft die keinen besonderen systematischen Namen erfordert. Die Rubrifizierung „aberratio“ ist also eine vorläufige.

Forma (Modificatio). Phaenotypische Erscheinungsform.

Besondere Aufmerksamkeit erfordert noch die Frage in wie fern biologische (inneranatomische oder oekologische) Eigenschaften geeignet sind um systematische Einheiten darauf zu gründen, wofür G ö s z w a l d neuerdings eingetreten ist.

Schon bei den taxonomischen Kennzeichen ist im Auge zu behalten dass Erblichkeit nicht bedeutet dass eine bestimmte Erscheinungsform im Kinde mit der der Eltern übereinstimmend auftreten muss, sondern dass sie möglich ist. Die vererbte Eigenschaft ist immer das Ergebnis von der Zusammenarbeit von Erblichkeit und Umweltseinfluss. Der Anteil der Erblichkeit daran wird oft überschätzt, was vor Allem bei den intraspezifischen Variationen zutrifft. Es ist also oft nicht leicht zu entscheiden ob „Varietät“ oder „Modificatio“ vorliegt und bisweilen werden nur Züchtungsversuche unter wechselnden Bedingungen diese Entscheidung bringen können. Es ist z/B. bekannt dass bei den Ameisenarten, bei denen man überhaupt von dem Ergebnis der ersten Gelege eines jungen befruchteten Weibchens genügend unterrichtet ist, die ersten erzeugten Arbeiterinnen merklich kleiner sind als die später erzeugte, ebenso wie später erzeugte Hungerformen.

Darum sind Varietäten, oder gar „Rassen“, die auf grössere oder geringere Grösse der Arbeiterinnen gegründet sind, abzuweisen falls über das Alter der Mutter und den Ernährungszustand der Kolonie keine Sicherheit besteht.

Bei mehreren Autoren findet man daher die Bemerkung hinzugefügt: die neue Varietät unterscheidet sich nicht nur in der Grösse, sondern auch in der Form, besonders des Kopfes. Auch das ist kein genügender Grund, denn, wie T o x o p e u s ¹⁾ hervorgehoben hat, wird, wenn der Prozentsatz des vorhandenen Chitins derselbe bleibt, automatisch die äussere Körperform des grösseren Individuums derselben genetischen Zusammensetzung eine andere Gestalt aufweisen müssen als die des kleineren Individuums, eben weil das Volum mit der dritten Macht, die Oberfläche nur mit dem Quadrat der Dimension zunimmt. Das bekannteste Beispiel davon sind die verschiedenen Kopf- und Kieferformen bei grösseren und kleineren Hirschkäfern, *Lucanus cervus* L., wobei regelmässig die grösseren Individuen auch die relativ am ausgiebigsten entwickelten Kieferverzweigungen, Kiefergrösse und Kopf-

¹⁾ Mündliche Mitteilung.

skulptur aufweisen. Das gleiche gilt für alle gehörnten *Scarabaeiden*, *Dynastinen*, *Cetoninen*, und für die Fühlerlänge der Bockkäfer. Stellt man eine Reihe von *Acanthocinus aedilis* ♂♂ auf, nach der Körpergrösse geordnet, dann sieht man gleich dass das Verhältnis zwischen Fühler- und Körperlänge bei den grössten Individuen zweimal grösser ist als bei den kleinsten. Und doch ist das überwiegend „Modificatio“ und kein Grund für die Aufstellung von Varietäten. Auch bei den Ameisen wird die Kopfform der Grösse entsprechend geändert, ohne dass systematische Verschiedenheit vorliegt.

Bei der Inbetrachtziehung von biologischen *nicht-taxonomischen* Kennzeichen ist es Sache noch vorsichtiger zu sein. Sollte jemand z.B. einen systematischen Namen für die Bevölkerung einer Grossestadt beanspruchen, weil die Geburtsziffer dort niedriger ist als auf dem Lande, so würde das von jedem Zoologen abgelehnt werden. Genau so ist es abzulehnen wenn „Rassen“ auf grössere oder geringere Fruchtbarkeit eines Ameisenweibchens, auf die Zahl ihrer Eiröhren oder die Grösse ihrer Arbeiterinnen gegründet werden, so lange über die erbliche oder epigenetische Genese dieser Eigenschaften nichts bekannt ist.

Das glänzendste Beispiel eines solchen epigenetischen Einflusses ist vielleicht die von den holländischen Erblchkeitsforschern A. L. Hagedoorn und Frau Hagedoorn²⁾ entdeckte Tatsache dass es genügt eine junge Maus aus einem Karzinomstamme während einiger Zeit bei einer jungen Mutter aus einem nicht-Karzinomstamme stillen zu lassen um aus deren sonst mit wenigen Ausnahmen später dem Mamma-Karzinom verfallenden Tieren gesunde Mäuse aufzuziehen.

Eine äusserst wichtige Mahnung von unermesslicher Tragweite, deren praktische und theoretische Bedeutung nicht hoch genug veranschlagt werden kann.

Die Systematik hat einen technischen und einen wissenschaftlichen Zweck. Als technisches Hilfsmittel dient sie dazu die unübersehbare Masse der Gestalten in Gruppen hantierbar zu machen. Wissenschaftlich kann die Systematik nur bezwecken die Phylogenese zu erforschen und die Korrelationen zwischen taxonomischen und sonstigen biologischen Eigenschaften zu entschleiern. Nur mit den taxonomischen Eigenschaften gleichgeschaltet dürfen auch die biologischen Eigenschaften gleichberechtigt in der Systematik mitberücksichtigt werden.

²⁾ I.: A. L. Hagedoorn. Het belang van genetisch experimenteel onderzoek voor de medische wetenschappen. Handelingen XXVIe Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres 30/31 Maart en 1 April 1937 Utrecht.

II. Dr. A. C. Hagedoorn-Vorstheuvcl la Brand en Dr. A. L. Hagedoorn. De genetische zijde van de praeventieve geneeskunde. Maandschrift voor Kindergeneeskunde I. VII no. 2 (1937).

III. Dr. A. C. Hagedoorn-Vorstheuvcl la Brand en Dr. A. L. Hagedoorn. Nieuwe gezichtspunten op het gebied van het experimenteele kankeronderzoek. N. T. v. Geneesk. 81 (1937).

Wer von den biologischen Eigenschappen ausgeht, mit Vernachlässigung der taxonomischen Entitäten, der wird vielleicht zur Aufstellung biologischer Entitäten kommen können, hat aber den Zweck der Aufstellung von systematischen Entitäten überhaupt verfehlt. Er maakt den klassischen Fehler des Zirkelschlusses, der Dialele. Statt Klarheit zu bringen, stiftet er nur heilloose Verwirring, und doppelte Verwirring, wenn er dazu die Namen der gebräuchlichen taxonomischen Einheiten verwendet.

A. STARCKE

(Laboratorium der Willem
Arntz-Stichting, afd. voor exp.
en vergelijkende sociologie).

MEDEDEELING VAN DEN BIBLIOTHECARIS.

Voortaan zullen de reçus van in de bibliotheek terugontvangen werken niet meer ter plaatse worden vernietigd, maar teruggezonden worden aan de leeners. Wanneer men dus binnen redelijken tijd zijne reçus niet terug ontvangt, gelieve men te reclameeren.

Amsterdam, April 1942.

J. B. CORPORAAL.

MEDEDEELING VAN DE REDACTIE.

In het begin van dit jaar ontvingen wij de mededeeling, dat de omvang van onze beide publicaties wegens papierschaarschte met een derde verminderd moest worden. Bij voorraad waren toen reeds twee vel druks gezet en ten deele ook reeds gecorrigeerd. Reeds hoopten wij, door voortaan onze beide publicaties (ook de Verslagen der Vergaderingen) in petitdruk uit te geven, voor de toekomst dit nadeel gedeeltelijk te ondervangen, toen, met ingang van 14 Februari, de uitgave der ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN geheel verboden werd. Van dit verbod is nader ontheffing verleend voor hetgeen reeds gezet was. Dit doen wij dus hiermede als drievoudig nummer verschijnen.

Wij hebben ons met de betreffende autoriteiten in correspondentie gesteld, in de hoop, toestemming te verkrijgen, om van af 1 September de Entomologische Berichten weder regelmatig te laten verschijnen.

NIEUWE ADRESSEN.

Chr. Berger: Hotel „de Wildeman“, Eindhoven.

P. Haverhorst: Vijverpark 70, Breda.

H. E. van Leyden: Juliana van Stolbergplein 1, 's-Gravenhage.

J. Teunissen: Dorp A 116, Den Dungen.

TER OVERNAME AANGEBODEN.

Eene serie Tijdschrift voor Entomologie, deel 54—78 (1911—1935), geheel compleet met alle supplementen (w.o. A. C. Oudemans, K. H. Ov. d. Acarologie I & II), waarvan gebonden in halfleer Dl. 54—64, eenvoudig gebonden dl. 65—73, en de deelen 74—78 in afleveringen. Vijf dezer oude deelen zijn zeldzaam geworden, en niet meer in voorraad bij de N.E.V.

Eene serie Entomologische Berichten, geheel compleet (1901 tot heden), De deelen I—VII zijn eenvoudig gebonden.

Eene serie Verslagen van de Winter- en Zomervergaderingen: 30—42 en 52—65 (1897—1910) te zamen ingenaaid; de verdere Verslagen tot heden los.

De seriën worden alleen gesloten afgegeven. Aanbiedingen aan J. B. Corporaal, p/a Zeeburgerdijk 21, Amsterdam-O.

Verantw. voor den geheelen inhoud: Dr. D. Mac Gillavry, „De Haaf“, Bergen, N.H. Uitgeefster: De Nederl. Entomologische Vereeniging. Drukkers: Fa. Ponsen & Looijen, Wageningen.